

Сергій Ягодзінський

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглядається сутність толерантності в контексті становлення постмодерної культури. Основна увага приділена аналізу типів толерантності, внаслідок якого обґрунтовується висновок про те, що толерантність є важливою умовою розвитку суспільства в епоху глобалізації.

The essence of tolerance in the context of the formation of postmodern culture is regarded in the article. The particular attention is given to the analysis of types of tolerance. It is substantiated that tolerance is an important condition of the development of the society in globalization epoch.

Протягом тривалої історії суспільство виробило принцип: свобода однієї людини закінчується там, де починається свобода іншої. Реалізація цієї тези стала одним із найскладніших завдань історії, адже терпимість і повага до іншої культури часто перетворюються на стереотипи, відступи від яких небажані й часто викликають негативну реакцію. У наслідок цього, основні положення та вимоги толерантності сприймаються більшістю як система етичних домінант, певний алгоритм поведінки у ході комунікативної дії. Його дотримання викликане скоріше не внутрішньою логікою розвитку події, а необхідністю реакції на відповідне соціокультурне оточення. Так, напруження в суспільстві щодо деякого явища чи факту змушує людей до їх адекватного осмислення, обережності у висловлюваннях і вчинках, що зв'язано з відповідальністю за кожен недостатньо проаналізований крок.

Усвідомлення незворотності процесів глобалізації ще більш гостро актуалізувало проблему розробки теоретичних положень і механізмів міжнаціональної, міжкультурної, міжетнічної комунікації, основу якої мали скласти принципи терпимості, плюралізму, поваги, рівноправ'я і т.п. Саме через це в роботах М. Бахтіна, П. Козловськи, Ф. Фукуями, Ю. Хабермаса толерантність тлумачиться максимально широко. Вона розглядається як цивілізаційний феномен, адекватне відображення базових складових якого можливе лише за умови рефлексії над усім полем людської культури.

Втім сьогодні цілком очевидно, що толерантність як феномен не є синкретичним утворенням і може функціонувати за різними законами та мати різні причинні потенції. Основа такого розмежування криється в типах толерантності, які відрізняються за етичними, аксіологічними, інтенціональними характеристиками.

Перший тип *толерантності* пов'язується з *байдужістю*. Мається на увазі, що у процесі спілкування певна частка скептицизму й апатії до результатів діяльності Іншого здатна виступати регулятором стабільності. Невтручання в справи Іншого через байдужість є доволі зручним механізмом організації співпраці, адже комунікатори зосереджують увагу лише на тих проблемах, у вирішенні яких вони зацікавлені разом. Наприклад, лівійські внутрішньополітичні процеси почали хвилювати світ лише тоді, коли стала очевидною загроза зниження нафтового експорту. До цього часу ні антидемократичний устрій Лівії, ні бідність переважної частини населення не була предметом міжнародного дискурсу. Відповідно, толерантність як байдужість здатна приховувати внутрішні суперечності. Не розв'язувати їх, а лише маскувати. Відповідно, толерантність подібного ґатунку є ні чим іншим як виявом індиферентного, прохолодного, відчуженого ставлення до Іншого.

Другий тип *толерантності* можна охарактеризувати як *неможливість взаєморозуміння*. Принципом такої толерантності є теза: я поважаю Іншого, але не маю засобів, бажання і причин з ним співробітничати задля вирішення тієї чи іншої нагальної потреби. Так, у науці цей вид толерантності відомий як протистояння «фізиків» і «ліриків», «наук про природу» і «наук про культуру». Відмітимо, що такий підхід є доволі небезпечним, оскільки надає одному з комунікаторів право вважати, що лише він володіє остаточною істиною. Зокрема, небажання західного світу (в геополітичному сенсі) зрозуміти схід неодноразово ставало причиною світових конфліктів і воєн.

Третій тип *толерантності* визначають як *поблажливість*. Справді, це досить важливий принцип спів-буття, адже часто від рівня тактовності, коректності, делікатності у висловлюваннях і зауваженнях залежить майбутнє світу. Проте поблажливість має й негативні сторони, оскільки вона неможлива без опозиції слабшого і сильнішого, а тому часто вироджується в критицизм, спрямований на спростування чужої позиції, задля доведення власної правоти. Аргументом при цьому може бути сила, уявний надуманий авторитет тощо. Внаслідок цього глобалізація постає перед загрозою авторитарності і догматизації, залишаючи питання про досягнення консенсусу відкритим.

Останній, четвертий, тип толерантності формулюється як *розширення власного досвіду і критичний діалог*. Основна увага тут зосереджується на

повазі до чужої думки у поєднанні з настановою на взаємну зміну позицій у ході діалогу. Як приклад, пригадаємо наслідки недоречного зображення символів ісламу в датській пресі, що завело в глухий кут і до того непрості відносини між християнським і мусульманським світами. Попри негативні сторони цього типу толерантності, відсутність орієнтації на критичний діалог здатне перетворити дискусію на сукупність зворотних реверансів без жодного руху до вирішення актуальних економічних, політичних, правових, соціокультурних питань.

Свобода – одна з базових цінностей людського існування. Завдяки їй людина ідентифікує себе як індивідуальність, відчуваючи власну унікальність і неповторність. Незалежність у поглядах, помислах, діях, можливість вільного вибору професії, віросповідання, освіти, суб'єктивної системи принципів і переконань творить, народжує особистість, здатну до сміливих рішень, неординарних вчинків, критичних оцінок і вільної думки. Тому толерантність може бути як каталізатором, так і гальмом нормального розвитку суспільства. Гармонічне поєднання терпимості й вимогливості, раціоналізму й раціональності, загального та індивідуального є основою розбудови соціального простору епохи глобалізації.